

Maciej Gołąb
Uniwersytet Wrocławski
ORCID [0000-0003-2965-4991](https://orcid.org/0000-0003-2965-4991)

Muzykologia na Uniwersytecie Lwowskim w latach 1912–1939

Do 1939 r. istniały w Polsce trzy uniwersyteckie ośrodki muzykologiczne (Kraków – od 1911, Lwów – od 1912 i Poznań – od 1922), lecz lwowski przewyższał pozostałe pod każdym względem: szerokiej skali inicjatyw naukowo-badawczych, ważkich środowiskowych przedsięwzięć wydawniczych oraz nieporównywalnych z innymi uczelniami sukcesów dydaktycznych, zwłaszcza na polu kształcenia wysoko wykwalifikowanych kadr naukowych. W zachodniogalicyskim multi-kulti krystalizowały się wyraziste osobowości uczonych, jakie miały w przyszłości zdecydować w Polsce o kształcie tej dyscypliny. Na interesujący nas temat napisano trzy rozprawy doktorskie: Ochwat (2007), Граб (2009), Piekarski (2017) – każda lepsza od poprzedniej, a czwarta (Sieradz 2015) ukazuje środowisko lwowskich muzykologów przez pryzmat historii „Kwartalnika Muzycznego” – pierwszego w pełni fachowego periodyku muzykologicznego w Polsce. Małgorzata Sieradz zapoczątkowała także inicjatywy wydawniczo-źródłowe, wydając korespondencję Adolfa Chybińskiego z Józefem Chomińskim (Sieradz, oprac., 2016) i Ludwikiem Bronarskim (Sieradz, oprac., 2020) oraz Bronisławy Wójcik-Keuprulian (Wójcikówna) z Henrykiem Opieńskim i Ludwikiem Bronarskim (Wójcik-Keuprulian 2018). Przed laty ukazały się wspomnienia samego twórcy szkoły (Chybiński 1959), znacznie później także ks. Hieronima Feichta (Feicht 2008). Wyżej podpisany poświęcił monografię najwybitniejszemu uczniowi Chybińskiego – Józefowi Chomińskiemu (Gołąb 2008), a znaczny korpus artykułów traktujących o specjalistycznych zagadnieniach związanych ze szkołą lwowską dopełnił źródłową i przedmiotową bibliografię, której najważniejszą część znajdzie czytelnik na końcu tej pracy. Historia muzykologii lwowskiej jest zatem dobrze opisana i nie przynosi kontrowersji w podstawowej kwestii: lwowska szkoła muzykologiczna była u początków muzykologii polskiej najbardziej płodną intelektualnie i wpływową grupą uczonych, z której wywodziły się kolejne generacje, stabilizujące tę dyscyplinę na polskich uniwersytetach. Przypomnijmy zatem, jak doszło do jej powstania.

Muzykologia na Uniwersytecie Jana Kazimierza (UJK) powstała dzięki zabiegom niewielkiej grupy profesorów Wydziału Filozoficznego tej uczelni, na którego czele stał dziekan, literaturoznawca Wilhelm Bruchnalski (1859–1938)¹. Źródła historyczne wśród tej grupy uczonych szczególnie wyróżniają historyka sztuki Jana Bołoz Antoniewicza (1858–1922)², który „pierwszy poddał wydziałowi filozoficznemu myśl utworzenia na uniwersytecie lwowskim katedry muzykologii” (Chybiński 1959: 146). Wspierali ten zamiar także Kazimierz Twardowski (1866–1938)³ i Jan Kasprzowicz (1860–1926)⁴, a zwłaszcza hr. Leon Piniński (1857–1938)⁵ – profesor Wydziału Prawa i zapalony meloman. Publikacja Adolfa Chybińskiego z 1907 r. o *Bogurodzicy pod względem historyczno-muzycznym*⁶ zwróciła uwagę środowiska lwowskich humanistów na młodego uczonego jako potencjalnego kandydata na planowaną katedrę. Pierwszy oficjalny list w tej sprawie otrzymał A. Chybiński od W. Bruchnalskiego już w grudniu 1907 r., a więc rok przed swoim doktoratem, który obronił *cum laude* w grudniu następnego roku na Uniwersytecie w Monachium.

Powód tych zabiegów był oczywisty. Uniwersytet Lwowski, w monarchii austro-węgierskiej drugi co do wielkości (po Uniwersytecie Wiedeńskim), pragnął podobnych katedr wedle tego kanonu nauk, jaki obowiązywał nie tylko w najważniejszej uczelni chylącego się ku upadkowi imperium, ale i w dużych uniwersytetach europejskich. Warto wspomnieć, że w Wiedniu już od 1870 r. ordynariuszem uniwersyteckim w zakresie nauki o muzyce był krytyk i estetyk muzyki Eduard Hanslick (1825–1904). Co więcej, w 1898 r. powołano pierwszy instytut muzykologii, na którego czele stanął Guido Adler (1855–1941), jeden z ojców muzykologii jako dyscypliny uniwersyteckiej, autor rozprawy-manifestu nowej dyscypliny *Umfang, Methode und Ziel der Musikwissenschaft* (Adler 1885). Na powstanie placówki złożyło się więc promieniowanie idei z akademickiego centrum monarchii i lokalne ambicje lwowskich uczonych.

Jednakże w pierwszej dekadzie XX stulecia utworzenie katedry muzykologii nie było z powodów kadrowych rzeczą łatwą. Postanowiono zatem ściągnąć do Lwowa – odbywającego w Monachium od 1904 r. studia muzykologiczne pod kierunkiem Adolfa Sandbergera i Theodora Kroyera – krakowianina Adolfa Chybińskiego (1880–1952)⁷.

¹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 164, [AUWR_UA_000_26_0_5_164_51674](#).

² DALO, z. 26, op. 5, spr. 25, [AUWR_UA_000_26_0_5_25_49162](#).

³ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1860, [AUWR_UA_000_26_0_5_1860_56655](#).

DALO, z. 26, op. 5, spr. 1861, [AUWR_UA_000_26_0_5_1861_56654](#).

⁴ DALO, z. 26, op. 5, spr. 812, [AUWR_UA_000_26_0_5_812_56849](#).

DALO, z. 26, op. 5, spr. 813, [AUWR_UA_000_26_0_5_813_56848](#).

⁵ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1515, [AUWR_UA_000_26_0_5_1515_64926](#).

⁶ „Przegląd Powszechny” 1907, 94, s. 373–392; 95, s. 65–87, 213–225 i 370–386
[<https://rcin.org.pl/dlibra/publication/275856/edition/240162?language=pl>] [dostęp online: 15.05.2024].

⁷ DALO, z. 26, op. 5, spr. 2014, [AUWR_UA_000_26_0_5_2014_56617](#).

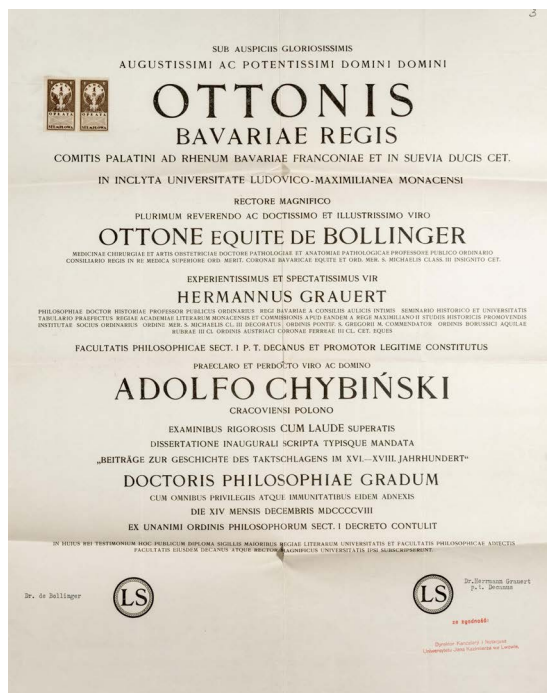
DALO, z. 26, op. 5, spr. 2015, [AUWR_UA_000_26_0_5_2015_56616](#).

ALNUIF, z. P_119, op. 1, spr. 421, [AUWR_UA_001_P_119_0_1_421_53799](#).

Ten zaś się wahał, gdyż nie chciał opuszczać Monachium, a Lwowa nie znał. Jednocześnie w bliższym mu Uniwersytecie Jagiellońskim (z racji nie tylko urodzenia, lecz także podjętych na nim wcześniej studiów germanistycznych) nawiązano współpracę z lwowianinem Zdzisławem Jachimeckim (1882–1953), który był uczniem Adlera. Chybiński, zdobywszy już pewien rozgłos swoim okazałym dorobkiem krytyczno-muzycznym i wysuwając się na czoło estetycznych rzeczników Młodej Polski w muzyce (Mieczysław Karłowicz, Karol Szymanowski, Ludomir Różycki i in.), nie był w zupełności pewien swojej przyszłej drogi, o czym świadczy potwierdzony autobiografią ekstensywny tryb monachijskich studiów, „słaby” – wedle opinii samego autora – doktorat (Chybiński 1912) i dość krytyczna opinia, jaką wystawili mu jego monachijscy preceptorzy.

Il. 1. Adolf Chybiński, lata 30. XX w.

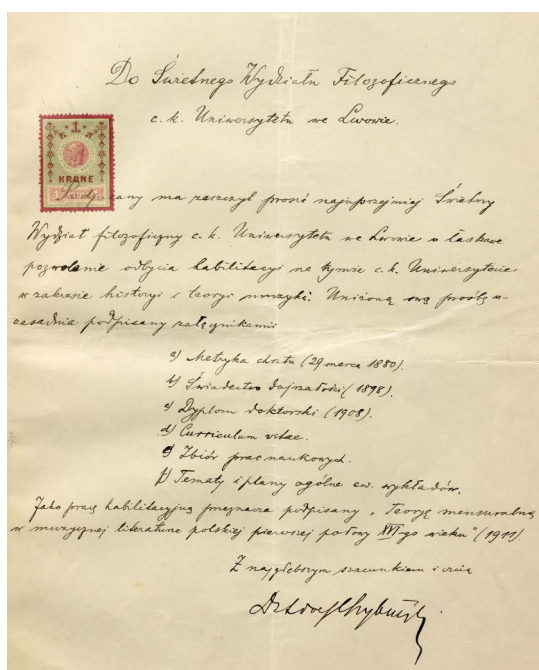
Il. 2. Odpis dyplomu Adolfa Chybińskiego (1908)

Twórca muzykologii lwowskiej nie był i nie jest do dziś łączony ze szkołą monachijską Sandbergera w taki sposób, w jaki na przykład Roman Ingarden (1893–1970)⁸ powiązany jest ze szkołą Edmunda Husserla. Jednak na galicyjskim muzykologicznym bezrybiu doktor stosunkowo młodej dyscypliny był na tyle atrakcyjny dla lwowskich akademików, że w czerwcu 1912 r. przeprowadzono jego habilitację na Wydziale Filozoficznym UJK na podstawie rozprawy *Teoria menzuralna w polskiej literaturze muzycznej pierwszej połowy XVI wieku*⁹.

⁸ DALO, z. 26, op. 5, spr. 768, [AUWR_UA_000_26_0_5_768_51598](#).

ALNUIF, z. P_119, op. 1, spr. 73, [AUWR_UA_001_P_119_0_1_73_53863](#).

⁹ „Rozprawy Wydziału Filologicznego Akademii Umiejętności” 1911, 48 (4).

II. 3. Prośba Adolfa Chybińskiego o dopuszczenie do obrony habilitacyjnej na C.K. Uniwersytecie Lwowskim

Przy tej okazji habilitant wygłosił wykład „Uniwersytet a muzyka”¹⁰. W kolokwium uczestniczył sam Guido Adler z Instytutu Muzykologii Uniwersytetu Wiedeńskiego, co nadało przewodowi odpowiednią rangę. Jesienią 1912 r. nastąpiło zatwierdzenie docentury (*Lehrauftrag*).

Przydzielono [mi] – wspominał Chybiński – w domu przy ulicy Długosza 27 (parter na lewo) lokal złożony z przedpokoju, dwóch małych pokoi i – kuchni, w której urządziłem pracownię dla palących. [...] W lecie 1913 roku było wszystko na miejscu. Tak powstał pierwszy w Polsce zakład muzykologiczny. (Chybiński 1959: 159)

Lwowski uczony kierował Zakładem Muzykologii na UJK od 1913 do końca 1939 r. W 1917 r. został profesorem nadzwyczajnym, a w 1925 r. – zwyczajnym¹¹.

O profilu naukowym Zakładu Muzykologii UJK decydował niepodzielnie jego kierownik, *Magnus Papa musicologorum Poloniae*, jak go potem określano. Teodor Zalewski tak go po latach wspominał: „[...] erudyta, mól książkowy, badacz pedantyczny i drobiazgowy [...], [nadto] zamknięty w sobie, nieco tajemniczy, mało udzielający się na zewnątrz, zawsze gdzieś ukryty [...], miał w swojej postawie coś z mnicha benedyktyna” (Zalewski 1977: 104).

¹⁰ [Streszczenie wykładu inauguracyjnego na Uniwersytecie Lwowskim], „Przegląd Muzyczny” (Warszawa) 1913, 2, s. 1–5.

¹¹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 2014, k. 217, [AUWR_UA_000_26_0_5_2014_56617&view=single&p=200](https://auwr.ua-000-26-0-5-2014-56617&view=single&p=200).

Chybiński był uczonym ukształtowanym przez dziewiętnastowieczną pozytywistyczną historiografię muzyczną. Wprawdzie podkreślał konieczność współistnienia w intelektualnej formacji muzykologa teorii muzyki (rozumianej jako harmonia, kontrakt i analiza), jednak punkt ciężkości spoczywał na zobjektywizowanych, idiograficznie pojętych dziejach muzyki¹². Kluczowe kategorie historiografii Chybińskiego to pojęcia „ściśłości” i „rozwoju”. To drugie pojęcie miało jedynie ideowe znaczenie. Zdaniem uczonego należy wpięrczyć przyczynki, by – opanowawszy materiał od strony źródłowej – pokusić się w odległej perspektywie o większe syntezy. W okresie międzywojennym jego uwagę przyciągały zagadnienia muzyki staropolskiej. Były białymi plamami wynikającymi z kulturowych zapóźnień po latach zaborów. Nieprzypadkowo rozprawa o *Bogurodzicy* stanowiła punkt wyjścia jego badań. Kwerendy w krakowskich archiwach (na Wawelu i Miejskim) przyniosły prace o Mikołaju Gomółce i Jacku Różyckim, a wydanie inwentarzy z XVI i XVII wieku stworzyło podwaliny pod późniejsze studia z tego zakresu, jak na przykład pionierskie badania *Tabulatury Jana z Lublina*, które odkryły jeden z najważniejszych zabytków muzyki staropolskiej. Wprawdzie inspirowany przez Jana Bołoz Antoniewicza uczony podejmował badania nad zabytkami muzycznymi także ziemi lwowskiej, lecz nie przyniosły one aż tak znaczących rezultatów jak badania nad źródłami krakowskimi, choć prace o Sebastianie z Felsztyna (1480/1490–1543), Grzegorzu z Sanoka (ok. 1407–1477) czy Marcinie Leopolicie (ok. 1540–1589) stanowiły ważne wyjątki (Szweykowski 1984: 197–199).

Drugim nurtem zainteresowań badawczych Chybińskiego była etnografia muzyczna. Był w tym zakresie autodydakta, gdyż w Monachium nie odebrał żadnego wykształcenia w tym zakresie. Żywo interesował się jednak tą subdyscypliną muzykologii, pozostając w kontakcie z tak wybitnymi znawcami folkloru muzycznego, jak Erich von Hornbostel (Berlin), Béla Bartók (Budapeszt) czy Łucjan Kamieński (Poznań). Jako pierwszy wprowadził do polskiej praktyki badawczej fonograf, a osobiste tatrzańskie pasje sprawiły, że folklor podhalański stał w centrum jego uwagi (zwłaszcza pieśni ludowe i instrumenty). Etnograficzno-muzyczne prace Chybińskiego bez wątpienia odegrały „istotną rolę w zapoczątkowaniu i rozwoju badań etnomuzykologicznych w Polsce” (Piekarski 2017: 161). Etnomuzykolodzy podkreślają nadto, że jakkolwiek Chybiński zaczął wprowadzać do polskiej etnografii muzycznej odpowiednie metody, to jednak był przede wszystkim historykiem, toteż „źródła folklorystyczne czy etnograficzne traktował podobnie jak historyczne i historyczną metodą opracowywał” (Przerembski 2012: 43).

¹² Bibliografia prac muzykologicznych A. Chybińskiego z lat 1902–1936.

ALNUIF, z. P_119, op. 1, spr. 421, k. 6–11 verso, [AUWR_UA_001_P_119_0_1_421_53799&view=single&p=10](#).

Na ogół wyodrębnia się również trzeci nurt zainteresowań badawczych Chybińskiego, związany z ówczesną muzyką współczesną (a więc młodopolską), choć z dzisiejszej perspektywy artykuły z tego zakresu stanowią już raczej materiał źródłowy do badań nad recepcją kompozytorów Młodej Polski u progu XX stulecia niż chronologicznie późny odpowiednik jego muzykologicznych studiów nad polską tradycją muzyczną. Opracowania naukowe integralnie wiązały się w działalności Chybińskiego z wydawnictwami nutowymi. W zapoczątkowanej przez niego serii Wydawnictwo Dawnej Muzyki Polskiej ukazało się do 1939 r. 17 edycji źródłowych, w większości w jego opracowaniu, a czasopisma „Kwartalnik Muzyczny”, „Muzyka Polska” czy „Polski Rocznik Muzykologiczny” to pierwsze polskie fachowe periodyki muzykologiczne, których Chybiński był redaktorem lub współredaktorem i w których swoje prace ogłaszali muzykolodzy polscy, głównie ze szkoły lwowskiej, ponieważ to oni wyraźnie zdominowali życie naukowe w dwudziestoleciu międzywojennym.

Zakład Muzykologii UJK, który z czasem przeniósł się z ul. Długosza 27 do nowej siedziby przy ówczesnej ul. Mickiewicza 5, był pod względem zatrudnienia pracowników pomocniczych całkowicie samowystarczalny.

Il. 4. Widok współczesny na drugą siedzibę Zakładu Muzykologii UJK przy dawnej ul. Mickiewicza 5 (obecnie ul. Czynu Listopadowego) w byłym gmachu Sejmu Krajowego Galicji

Wachlarz pięciu różnych stanowisk (od demonstratora do asystenta starszego) zajmowali wyłącznie wychowankowie lwowskiej muzykologii (Piekarski (2017: 246). Jedynie tzw. lektoraty obejmowali w ramach zajęć zleconych pracownicy spoza uniwersytetu (dotyczyły one zajęć o charakterze teoretyczno-praktycznym: harmonii i kontrapunktu). Jako lektorów prowadzących zajęcia z harmonii i kontrapunktu Chybiński zatrudniał zawodowych muzyków – wykładowców Konserwatorium Polskiego Towarzystwa Muzycznego we Lwowie. Byli to: w latach 1921–1923 Witold Friemann (1889–1977)¹³, w latach 1922–1928 Adam Sołtys (1890–1968)¹⁴ i w latach 1928–1929 Adam Mitscha (1892–1992)¹⁵. W ostatnim dziesięcioleciu istnienia Zakładu zajęcia te prowadziła już jego etatowa pracowniczka – Maria Szczepańska (1902–1962)¹⁶. Pierwszą współpracowniczką Chybińskiego była Bronisława Wójcik (później Wójcik-Keuprulian) (1890–1938)¹⁷, która w Zakładzie Muzykologii pracowała od 1915 do 1924 r.¹⁸ Była z Chybińskim od początku formowania się muzykologii lwowskiej, podjąwszy studia w nowo utworzonej placówce już w 1912 r. Doktoryzowała się pięć lat później na podstawie pracy o Johannie Fischerze jako kompozytorze suit. Publikacja jej doktoratu w jednym z najważniejszych niemieckich periodyków dowodzi ambicji lwowskiego środowiska wpisania się w międzynarodowy obieg badań naukowych. Zainteresowania badawcze Wójcik miała wśród etatowych współpracowników Zakładu Muzykologii Chybińskiego najwszechstronniejsze: od zagadnień teoretyczno-analitycznych i metodologii badań muzykologicznych aż po historię muzyki, etnografię muzyczną (tradycyjna muzyka ormiańska) i chopinologię. Jej *Melodyka Chopina* (1930) stanowi jedno z największych osiągnięć chopinologii polskiej dwudziestolecia międzywojennego. Istotna rola Bronisławy Wójcik w powołaniu do życia fundamentalnej edycji *Dziela wszystkich Fryderyka Chopina* pod redakcją Ignacego Paderewskiego została niedawno wyczerpująco naświetlona (Wójcik-Keuprulian 2018: 23–24). Niezależność intelektualna i bezkompromisowość ostatecznie obróciły się przeciw niej, a manifestacyjna nieobecność Chybińskiego jako promotora jej doktoratu na publicznej obronie oraz późniejsza habilitacja na Uniwersytecie Jagiellońskim dzięki zaangażowaniu adwersarza Chybińskiego Zdzisława Jachimeckiego sprawiły, że znalazła się z woli swego mistrza poza kręgiem szkoły lwowskiej (Muszkalska 2012: 66–69). Przedwczesna śmierć uczoney była mocnym ciosem dla dopiero powstającego środowiska muzykologicznego w Polsce.

¹³ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1970, [AUWR_UA_000_26_0_5_1970_56624](#).

¹⁴ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1781, [AUWR_UA_000_26_0_5_1781_56677](#).

¹⁵ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1264, [AUWR_UA_000_26_0_5_1264_56761](#).

¹⁶ DALO, z. 26, op. 5, spr. 2188, [AUWR_UA_000_26_0_5_2188_62752](#).

ALNUIF, z. P_119, op. 1, spr. 424, [AUWR_UA_001_P_119_0_1_424_66596](#).

¹⁷ DALO, z. 26, op. 5, spr. 320, [AUWR_UA_000_26_0_5_320_51641](#).

¹⁸ W teczce osobowej B. Wójcik znajdują się liczne poświadczenia mianowania jej na stanowisko demonstratora i asystenta.

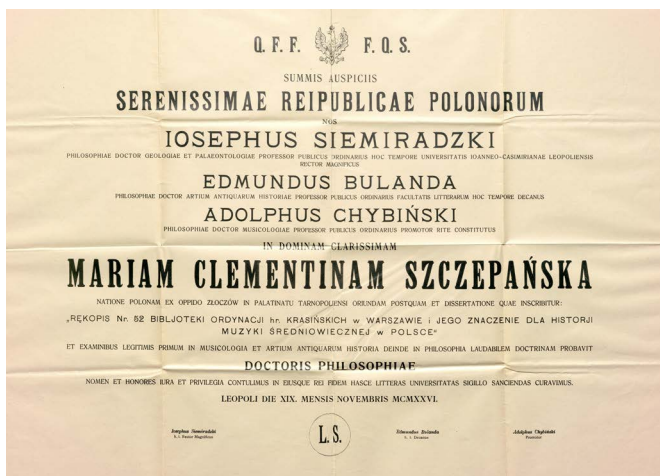
DALO, z. 26, op. 5, spr. 320, k. 6, 10, 12, 15, 18, 20, 21, 36, [AUWR_UA_000_26_0_5_320_51641&view=single&p=8](#).

Il. 5. Nagrobek Bronisławy Wójcik-Keuprulian i jej męża Garabeda.
Cmentarz Łyczakowski (pole 50, grób nr 438)

Drugą znaczącą postacią pośród współpracowników Adolfa Chybińskiego był ks. Hieronim Feicht (1894–1967)¹⁹ ze Zgromadzenia Księży Misjonarzy. Choć studia muzykologiczne na UJK rozpoczął w 1921 r., już w 1925 je zakończył, przedstawiając doktorat poświęcony utworom religijnym Bartłomieja Pękiela, którego kompozycje wydawał w serii Wydawnictwo Dawnej Muzyki Polskiej. W przeciwieństwie do Wójcik pozostawał pod silnym naukowym wpływem Chybińskiego, koncentrując swoje badania w lwowskim okresie na historii muzyki staropolskiej od średniowiecza aż do XVII w. Mając świetne przygotowanie muzyczne i teologiczne, wypracował nowoczesny warsztat naukowy, łączący aspekty źródłowe i historyczne z muzyczno-analitycznymi. Wraz ze swoim preceptorem uczestniczył w licznych i obfitujących w odkrycia kwerendach w archiwum Katedry Wawelskiej. Jego kariera naukowa na UJK została przerwana przez władze zakonu, które zaraz po doktoracie skierowały go – mimo protestów Chybińskiego – do pracy duszpasterskiej. Ta nagła personalna luka w Zakładzie Muzykologii od 1926 r. spowodowała zatrudnienie – zaraz po doktoracie poświęconym Mikołajowi z Radomia – Marii Szczepańskiej, córki lwowskiego archeologa i filologa Jana Szczepańskiego.

¹⁹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1946, [AUWR_UA_000_26_0_5_1946_49381](#).

Il. 6. Maria Szczepańska (1931) Il. 7. Odpis dyplomu doktorskiego M. Szczepańskiej (1926)

Wykształcona także pianistycznie w konserwatorium Polskiego Towarzystwa Muzycznego we Lwowie, w okresie międzywojennym wydawała w serii Wydawnictwo Dawnej Muzyki Polskiej utwory polskich kompozytorów XVI i XVII w.: Wojciecha Długoraja, Jakuba Polaka, Diomedesa Catona, Bartłomieja Pękiela, Wacława z Szamotuł i Mikołaja Zieleńskiego, a publikowane przez nią artykuły dotyczyły głównie kompozycji wielogłosowych z XV i XVI w., „które w większości podsuwał jej Chybiński” (Muszkalska 2005: 133). Była bez wątpienia najdłużej związaną z Chybińskim jego współpracowniczką. Jako ostatnia opuściła Zakład Muzykologii przeniesiony przez Sowieców z UJK do zorganizowanego na nowo we Lwowie Konserwatorium. Ostatecznie dołączyła po wojnie do Chybińskiego na Uniwersytecie Poznańskim (UP), gdzie w opinii ówczesnych władz rektorskich postrzegana była jako „mocno klerykalna” i stopniowo usuwana na margines życia akademickiego (Muszkalska 2005: 136).

Ostatnim asystentem Adolfa Chybińskiego w latach 1932–1939 był Jan Dunicz (1910–1945)²⁰. Na UJK studiował równolegle muzykologię i filologię polską, ostatecznie wybrałszy tę pierwszą za teren swoich badań. Po magisterium poświęconym etnografii muzycznej swój doktorat dedykował autorowi *Gościńca* – Adamowi Jarzębskiemu i jego *Canzoni e concerti*²¹ z 1627 r. W czasie okupacji niemieckiej uczestniczył w tajnym nauczaniu. Aresztowany w Warszawie w 1944 r., zginął w obozie koncentracyjnym Dora-Nordhausen 3 kwietnia 1945 r. (Walczak 1995: 93). Wojna doprowadziła nie tylko do wyrugowania muzykologii z murów UJK, włączając ją wedle sowieckiego modelu do muzycznego szkolnictwa zawodowego, lecz także do przerwania ciągłości tradycji szkoły lwowskiej. Chybiński dbał o to, by szkoła ta miała jednolity charakter, z silnie

²⁰ DALO, z. 26, op. 5, spr. 624, [AUWR_UA_000_26_0_5_624_52181](https://auwr.ua/000_26_0_5_624_52181).

²¹ [<https://fbc.pionier.net.pl/details/nnh7tdz>] [dostęp online: 15.08.2023].

wyeksponowaną historią muzyki i pomocniczymi rolami muzykologii porównawczej (etnomuzykologii) i systematycznej (teoria muzyki, estetyka i socjologia muzyczna). Jednak najlepsi doktorzy Chybińskiego z generacji Dunicza rozpoznali zachowawczy charakter metodologii badań swojego profesora, próbując wykroczyć poza idiograficzną historiografię i decydując ostatecznie o nowych nurtach badawczych w muzykologii polskiej po 1945 r. Choć niejednokrotnie dramatyczne w swym przebiegu, dyskusje naukowe między autorytarnym Chybińskim a jego wybitnymi uczniami, zwłaszcza Wójcik-Keuprulian, Zofią Lissą (1908–1980), Stefanią Łobaczewską (1888–1963) czy Sewerynem Barbagiem (1891–1944), są dziś dowodem żywotności tej dyscypliny na Uniwersytecie Jana Kazimierza.

Il. 8. Zakład Muzykologii UJK

Od lewej: Adolf Chybiński, Maria Szczepańska, Bronisława Wójcik i ks. Hieronim Feicht, lata 20. XX w.

Nasuwa się do dyskusji problem, czy możemy mówić o „lwowskiej szkole muzykologicznej” jako jednolitym kierunku naukowo-badawczym w sensie ścisłym (Ochwat 2007: 161 i n.)? Wydaje się, że część autorów akceptujących taką formację ma na myśli nie tyle przedmiotowo-metodologiczną formację intelektualną czy ogólnie – poznawczą reprezentantów tej szkoły, lecz porządkującą historyczno-topograficznie ich działalność na UJK w międzywojennym Lwowie. Kwestia ta wywołuje jednak zasadnicze pytania. Kogo mianowicie i w jakim czasie uznajemy za reprezentantów szkoły? O jednolitym kierunku naukowo-badawczym w sensie przedmiotowo-metodologicznym możemy

mówić jedynie w początkowym okresie działalności Zakładu, gdy Bronisława Wójcik pozostawała jeszcze pod wpływem pozytywistycznej historiografii Chybińskiego. Gdy jednak rozszerzymy skład osobowy tej szkoły o aktywnych badawczo, choć etatowo z Zakładem niezwiązanych uczniów Chybińskiego z generacji Dunicza (tj. urodzonych w pierwszej dekadzie XX stulecia), to się okaże, że paradygmat pozytywistycznej idio-graficznie rozumianej historiografii zostaje przez grupę najbardziej twórczych uczniów Chybińskiego zakwestionowany lub nawet odrzucony. Nie mam tu na myśli sfery deklaratywnej, choć miały miejsce również manifestacyjne odwroty od obowiązującej we Lwowie metodologii (Zofia Lissa, Stefania Łobaczewska), lecz pojawiające się jeszcze przed wojną prace Wójcik-Keuprulian, Lissy, Łobaczewskiej i, w mniejszym stopniu, Chomińskiego, które co najmniej ustanawiały równorzędnie wobec muzykologii historycznej niektóre subdyscypliny muzykologii systematycznej (estetyka muzyki, socjologia muzyki, analiza dzieła) (Piekarski 2017: 317 i n.). A zatem o jednolitej metodologicznej szkole lwowskiej Chybińskiego możemy mówić jedynie w czasie ograniczonym do pierwszej dekady istnienia zespołu Zakładu.

Tematyka piętnastu obronionych na UJK w latach 1917–1937 rozpraw doktorskich w zakresie muzykologii dowodzi różnorodności prowadzonych pod okiem Chybińskiego badań na jego seminarium (podaję chronologicznie):

1. Bronisława Wójcik, *Johann Fischer z Augsburga (1646–1721) jako kompozytor suit* (1917),
2. Hieronim Feicht, *Bartłomiej Pękiel jako kompozytor dzieł religijnych* (1925),
3. Maria Szczepańska, *Rękopis Nr 52 Biblioteki Ordynacji hrabiów Krasińskich w Warszawie i jego znaczenie dla historii muzyki średniowiecznej w Polsce* (1926),
4. Zofia Lissa, *O harmonice Aleksandra Skriabina* (1929),
5. Stefania Łobaczewska, *O harmonice Klaudiusza Achillesa Debussy'ego w pierwszym okresie jego twórczości* (1929),
6. Irena Spiegel-Hüss, *O sdruciolach Ruggiera Giovannellego. Przyczynek do historii madrygału we Włoszech* (1930),
7. Jerzy Freiheiter, *O harmonice Edwarda Griega (1843–1907)* (1931),
8. Erazm Ludwik Łańcucki, *Koncert i kantata polska na przełomie XVII i XVIII wieku* (1931),
9. Maria Ramert, *Pieśń solowa Edwarda Griega* (1932),
10. Zbigniew Liebhart, *Rozwój progresji w muzyce wczesnego średniowiecza* (1932),
11. Anna Hornung, *Pieśni solowe Césara Francka, Henriego Duparca i Ernesta Chaussona* (1932),
12. Helena Kasperek, *Polska msza a cappella 1670–1734* (1932),

13. Borys Kudryk, *Historia muzyki ukraińskiej w Galicji w latach 1829–1873 od założenia chóru katedry grecko-katolickiej w Przemyślu do śmierci Ławrowskiego* (1932),
14. Józef Michał Chomiński, *Zagadnienia konstruktywne w pieśniach solowych Edwarda Griega* (1936),
15. Jan Józef Dunicz, *Adam Jarzębski i jego „Canzoni e concerti” z 1627 roku* (1937).

Rzut oka na tytuły rozpraw dowodzi, że o żadnym jednolitym programie badawczym nie było mowy. Prace odnoszą się tematycznie do całej historii muzyki: od średniowiecza do współczesności, od polskiej tradycji muzycznej do historii muzyki powszechnej. Są prace *stricte* historyczne, ale i radykalnie teoretyczne, co pośrednio ujawnia postawę kierownika placówki, który pozwalał swoim wychowankom realizować ich indywidualne pasje poznawcze, zamiast przykrawać je do własnych zainteresowań naukowych. Niemal połowa ukazała się w formie artykułów w fachowych periodykach polskich, a dwie spośród nich – w prestiżowych muzykologicznych periodykach niemieckich (w 1922 r. praca Bronisławy Wójcik *Johann Fischer aus Augsburg (1646–1721) als Suitenkomponist*, „Zeitschrift für Musikwissenschaft” 5, s. 129–156; w 1935 r. Zofii Lissy *Geschichtliche Vorform der Zwölftontechnik*, „Acta Musicologica” 1, s. 15–21).

Doktoraty to, jak wiadomo, *crème de la crème* każdej akademickiej placówki i efekt końcowy procesu kształcenia. Przyjrzymy się programom studiów, które miały przygotować adeptów do podjęcia tematów prac dyplomowych: magisterskich i doktorskich. Adresatami programu Chybińskiego, całkowicie odmiennymi od późniejszych z Uniwersytetu Poznańskiego, było wielonarodowe audytorium studenckie. Ma rację Piekarski, gdy twierdzi:

[...] od samego początku w Zakładzie Muzykologii edukację zdobywali przedstawiciele różnych, zamieszkałych we Lwowie narodowości. Dzięki temu Zakład stał się miejscem ożywionych kontaktów między Polakami, Żydami (zazwyczaj silnie zasymilowanymi) i Ukraińcami. (Piekarski 2010: 104)

Napięcia na tle narodowościowym, jakie towarzyszyły słuchaczom innych placówek UJK, zwłaszcza od połowy lat 30., ominęły – jak się wydaje – Zakład Muzykologii, a przynajmniej nie zostały udokumentowane (Bukowska-Marczak 2019). Jednak sam Chybiński w korespondencji do zaufanych współpracowników wielokrotnie dawał upust frustracji, że jego najzdolniejsi i najbardziej pracowici uczniowie to „nie Polacy”. „Postaram się wychować inną, bardziej »endecką« generację muzykologów. Czy mi się to uda?” – marzył w liście do Ludwika Bronarskiego z 8 października 1930 r. (Sieradz, oprac., 2020: 87). Dwa lata później, 3 października, do tego samego adresata pisał:

Boję się, że najlepszym z moich historyków nie będzie Polak, lecz Rusin, mgr [Józef M. – M.G.] Chomiński, który napisał wspaniałą pracę [magisterską – M.G.] o technice imitacyjnej w XIII i XIV wieku, bijącą rezultaty dotychczasowej o tym literatury. Czyż mam nie dopuszczać do studiów Żydów i Rusinów tylko dlatego, że z Polakami mam kram wieczny? (cyt. za: Sieradz, oprac., 2020: 162).

Wprawdzie etatowe zatrudnienie Ukraińca (Chomińskiego) czy Żydówki (Lissy) w Zakładzie Muzykologii nie wchodziło w rachubę ze względów narodowościowych, lecz Chybiński potrafił bezstronnie patronować ich naukowym ambicjom, wspomagać w badaniach i obiektywnie ocenić osiągnięcia. Liczne na to dowody przynosi jego korespondencja z Chomińskim (Sieradz, oprac., 2016). Przez Zakład Muzykologii UJK przewinęła się w całej jego historii około setka studiujących (przewagę liczebną miały studentki), lecz studia formalnie ukończyła zaledwie czwarta część adeptów. Piekarski obliczył, że dyplomowanie objęło dwadzieścia troje absolwentów (w tym pięcioro narodowości ukraińskiej) (Piekarski 2017: 217 i n.). Lissa zaś wspominała, że z siedmiorga osób, które rozpoczynały z nią studia, jedynie ona sama dotarła do ich końca (Lissa 1949: 216). Z licznych źródeł epistolograficznych wydanych przez Małgorzatę Sieradz wynika, że egzaminy ciągnęły się długo, pytania były szczegółowe, a poziom oczekiwań egzaminatora – wysoki. „Będzie mniej muzykologów, ale więcej muzykologii” – pisał Chybiński do Feichta 27 września 1928 r. (Piekarski 2017: 218) i tą dewizą kierował się niezmiennie w procesie akademickiego kształcenia lwowskich adeptów dyscypliny.

Programy wykładów i ćwiczeń Zakładu Muzykologii UJK w latach 1912–1940 ukazują stopniowe rozszerzanie programu i włączanie do procesu dydaktycznego kolejnych pracowników katedry. Przez pierwsze dziesięć lat zajęcia prowadził sam Chybiński. Rok 1915 przynosi przerwę w zajęciach spowodowaną działaniami wojennymi. Od roku akademickiego 1922/23 Chybiński powierzył ćwiczenia Bronisławie Wójcik. W roku akademickim 1925/26 kursy pomocnicze prowadził ks. Hieronim Feicht, a od roku 1927/28 do 1931/32 – Maria Szczepańska. Czy to znaczy, że brak po 1932 r. dokumentacji dotyczącej sił pomocniczych wskazuje, iż wszystkie zajęcia objął Chybiński? Oczywiście – nie. Z innych źródeł wiemy, że Szczepańska wyręczała go w prowadzeniu ćwiczeń, a część zajęć „konserwatoryjnych” (harmonia, kontrapunkt) w wykazach się nie zachowała, choć teczki osobowe prowadzących zajęcia zlecone je potwierdzają. Szczegółową dokumentację programów wykładów i ćwiczeń zawierają przywoływane już rozprawy Elżbiety Ochwat i Ulany Hrab (Граб 2009). Program, podobnie jak na innych uniwersytetach europejskich, był ruchomy i „niezatwierdzalny”. Kierownik katedry ogłaszał obowiązujące w danym roku zajęcia bez akceptacji wyższych komórek akademickich czy ministerialnych. Skoncentrujmy się zatem na syntetycznym zdefiniowaniu rodzajów zajęć i ich tematyki.

Trudno przedstawić twardą statystykę rodzaju i tematyki zajęć z oczywistego powodu – liczenie zależy bowiem od precyzyjnego rozgraniczenia zajęć z historii muzyki od tych z zakresu teorii muzyki (wykładów i ćwiczeń z etnomuzykologii we Lwowie nie było). Tymczasem większość zajęć, choć odnosiły się na przykład do teorii muzyki czy form muzycznych, przedstawiały swoje przedmioty w optyce historycznej. Innymi słowy, gdyby teorię muzyki rozumieć wąsko, tj. jako wypreparowaną z kontekstu historycznego harmonię czy kontrapunkt, otrzymalibyśmy inne dane, niż gdy na przykład historię teorii muzyki czy historię form muzycznych włączymy do obszaru muzykologii historycznej. Nim zatem przedstawię swoje wnioski z analizy programów studiów, zaznaczam, że historię muzyki rozumiem jako zarówno omówienia okresów historycznych, stylów muzycznych (czasy dominacji paradygmatu stylokrytyki!) (Adler 1911), jak i twórczości poszczególnych kompozytorów. Teorię muzyki rozumiem szeroko: zarówno w sensie ścisłym (zasady muzyki, harmonia, kontrapunkt), jak i swobodnym (historia teorii, analiza muzyczna, akustyka i psychologia, paleografia, źródłoznawstwo i teoria edycji). Podobnie szeroko rozumiem zajęcia z form muzycznych — zarówno w sensie ścisłym (teoria gatunku), jak i uhistorycznionym (historia form i gatunków, formy w twórczości określonych kompozytorów).

Analiza programów nauczania obfituje w zaskakujące spostrzeżenia. Przede wszystkim: historia muzyki polskiej pojawia się w tematach zajęć incydentalnie, podobnie jak polscy twórcy, którzy do treści zajęć wniknęli jakby przypadkiem (np. Sebastian z Felsztyna przy okazji zajęć źródłoznawczych czy Fryderyk Chopin przy okazji analizy harmonicznej). Dominuje niepodzielnie powszechna historia muzyki z jej gigantami (Jan Sebastian Bach, Wolfgang Amadeusz Mozart, Ludwig van Beethoven), jakby późny odprysk romantycznej *Heroengeschichte*. Charakterystyczne są kursy z ulubionym przez szefa katedry Edwardem Griegiem i historią muzyki norweskiej. Takie zajęcia mogły równie dobrze pojawić się na seminariach w Wiedniu, Lipsku czy Wrocławiu (ówczesnym Breslau) (Drożdżewska 2012). Nie powinno jednak nas to zmylić, gdyż praca nad źródłowymi materiałami proveniencji polskiej miała oczywiście miejsce na seminariach. Zajęcia poświęcone historii muzyki to nie więcej niż jedna piąta całości kursów (nie licząc seminariów). Ponad połowę wszystkich zajęć stanowiły kursy poświęcone muzykologii systematycznej wraz z przedmiotami pomocniczymi historii muzyki. Istotne znaczenie miały w tej grupie zajęć ćwiczenia z analizy dzieła muzycznego, a analizy harmonicznej w szczególności. Resztę zajęć koncentrowano na zagadnieniach genologiczno-muzycznych, zarówno na kursach ściśle teoretycznych (np. teoria fugi) przekrojowych (np. historia formy sonatowej), jak i analitycznych (np. sonaty Beethovena).

Nie należy wyciągać zbyt daleko idących wniosków co do znaczenia nauczania historii muzyki, gdyż zajęcia z gatunków i form muzycznych w zdecydowanej większości

miały za zadanie wspomaganie kursów historycznych. Jakkolwiek więc czysta statystyka mogłaby sugerować „mniejszościowy” korpus zajęć z historii muzyki (od Guillaume’a Dufaya do Ryszarda Straussa i Maxa Regera), to jednak zarówno szeroko rozumiana teoria muzyki i formy muzyczne zajęcia te wspierały i uzupełniały o odmienną (analityczno-systematyczną) optykę. Chybiński utrzymywał te proporcje od początku istnienia Zakładu, choć widać wyraźnie zmniejszającą się rolę historii muzyki dawnej na rzecz muzyki XIX wieku w drugiej i trzeciej dekadzie historii placówki. Analiza programów nauczania przynosi jeszcze jedną ważną konstatację: miały one w pełni akademicki charakter, a większość z nich miała ugruntować u adeptów dyscypliny podstawy metodologii badań muzykologicznych. Innymi słowy – zajęcia lwowskie uczyły w większej mierze warsztatu naukowego, niż przynosiły studenckiemu audytorium „gotowe” panoramy dziejów muzyki. Słuchacz muzykologii lwowskiej w mniejszym stopniu mnemotechnicznie opanowywał faktografię historii muzyki, w większym – wiedział, jak się tę ostatnią uprawia. I to jest, jak się wydaje, najważniejszy rys metodyki nauczania historii muzyki, jaką – na niemieckich wzorach – wprowadził Chybiński w mury UJK.

Il. 9. Kamienica, w której mieszkał przed wybuchem wojny Adolf Chybiński. Lwów, ul. K. Ujejskiego 12 (grudzień 1939) (obecnie ul. M. Ustianowycza 10)

Na koniec wypada odpowiedzieć na pytanie, jaka jest współczesna scheda po lwowskiej muzykologii? Zwróciliśmy już uwagę na szczególne miejsce, jakie zajmowała ona

wśród trzech ośrodków w okresie międzywojennym. Wojna najmniejsze szkody wyrządziła w ośrodku krakowskim. Mimo aresztowania przez Gestapo Zdzisława Jachimeckiego (Sonderaktion Krakau) i wywiezienia go do obozu koncentracyjnego w Sachsenhausen (Zaborowski, Poznański 1964: 66), przetrwał wojnę i wrócił do swojej katedry. Poza poznańską katedrą uniwersytecką znalazł się natomiast Łucjan Kamiński (1885–1964), który nie przeszedł pomyślnie denazyfikacji (w 1941 r. podpisał volkslistę), w 1946 r. został skazany na trzy lata więzienia i przepadek mienia. Mimo że jeszcze w tym samym roku został uniewinniony, a w 1960 sąd zarządził zatarcie skazania, nie wrócił już na uniwersytecką katedrę (Bielawski 1997: 18). Z dniem 1 stycznia 1940 r. zarządzeniem władz sowieckich przeniesiono muzykologię do nowo utworzonego Lwowskiego Państwowego Konserwatorium Muzycznego, będącego fuzją różnych – polskich i ukraińskich – przedwojennych placówek muzycznoedukacyjnych. Oderwana od swych uniwersyteckich korzeni i w warunkach sowieckiego szkolnictwa zawodowo-artystycznego – mogła co najwyżej funkcjonować kadłubowo, realizując cele naukowo-dydaktyczne, jakie nie były Chybińskiemu nigdy bliskie (etap ten szczegółowo opisuje Piekarski 2017: 230–239).

W marcu 1944 r. Chybiński podjął ostateczną decyzję o wyjeździe do Polski. Władze Uniwersytetu Poznańskiego o kilka miesięcy ubiegły równoległą propozycję z Uniwersytetu Wrocławskiego oddania mu katedry. Chybiński zajął zatem katedrę muzykologii na UP już w 1945 r., rok później sprowadził Marię Szczepańską i – z właściwą sobie skutecznością – zorganizował nowy byt placówki, na której wyhabilitował swoich najlepszych lwowskich doktorów.

Wspierał ks. Feichta w ustabilizowaniu muzykologii we Wrocławiu, gdzie ten wraz z innym lwowskim doktorem Chybińskiego – Zbigniewem Liebhartem, dźwigali z gruzów

Il. 10. Hieronim Feicht

dobrze zorganizowany przez muzykologów niemieckich instytut. Chybiński nie bardzo wierzył w powodzenie tego przedsięwzięcia. 2 sierpnia 1945 r. pisał z Poznania do ks. Feichta do Wrocławia: „To miasto nad Odrą – jest podobno nieaktualne na przyszłość, nieaktualne w ogóle, nie tylko względem sprawy wiadomej [utworzenia muzykologii – M.G.], tak że rejterada stamtąd nieunikniona” (cyt. za: Ugrewicz 2005: 77).

Rozgoryczony, umarł w 1952 r., widząc, jak jego lwowska wychowanka Zofia Lissa, która przybyła do Polski wraz ze Związkiem Patriotów Polskich, zajmowała eksponowane stanowiska w komunistycznej nomenklaturze nauki i konsekwentnie doprowadzała do likwidacji oba ośrodki: poznański i wrocławski, by

utworzyć muzykologię na Uniwersytecie Warszawskim, który przed wojną takiej placówki nie miał.

Dla uczestników tamtych wydarzeń były do dramatyczne zwroty akcji, które niekiedy jeszcze i dziś wywołują emocje. Jest jednak pozytywny aspekt powojennej roszady kadrowej i organizacyjnej, taki mianowicie, że gdy prześledzimy historię muzykologii po 1945 r. łatwo zauważymy, iż szkoła lwowska obsadziła wszystkie placówki uniwersyteckie i zdecydowała o stabilizacji dyscypliny na przyszłość. Wprawdzie Bronisława Wójcik-Keuprulian zmarła jeszcze przed wojną i była to niepowetowana strata dla niewielkiego środowiska, ale Stefania Łobaczewska (habilitacja na UP w 1949 r.) wzmocniła kadrowo ośrodek krakowski. Zofia Lissa (habilitacja na UP w 1947 r.), Józef M. Chomiński (tamże w 1949 r.) i ks. Hieronim Feicht (tamże w 1946 r.) od 1948 r. współpracowali w tworzeniu od podstaw muzykologii na stołecznym uniwersytecie. Ksiądz Feicht w 1956 r. objął również, obok warszawskiej, katedrę muzykologii na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. A zatem cztery z pięciu dzisiejszych uniwersyteckich instytutów muzykologii swój pomyślny rozwój zawdzięczają przede wszystkim lwowskim uczniom Chybińskiego.

Historia muzykologii na UJK to zatem w pewnym sensie historia nadal żywa, w której przekazywane z pokolenia na pokolenie idee nauki o muzyce odradzają się wciąż na nowo na przekór ruchomym piaskom historii i niekiedy dramatycznym losom uczonych. Warto pamiętać, że bez wprawdzie niewielkiej, lecz twórczej i ekspansywnej szkoły lwowskiej Adolfa Chybińskiego muzykologia w Polsce byłaby w swym dzisiejszym kształcie trudna do wyobrażenia.

Bibliografia

Źródła archiwalne

- ALNUIF – Archiwum Lwowskiego Narodowego Uniwersytetu im. Iwana Franki (ukr. Архів Львівського національного університету імені Івана Франка)
Zespół P-119, opis 1: Sprawy osobowe pracowników
z. P-119, op. 1, spr. 421 – Chybiński Adolf
z. P-119, op. 1, spr. 73 – Ingarden Roman
z. P-119, op. 1, spr. 424 – Szczepańska Maria
- DALO – Państwowe Archiwum Obwodu Lwowskiego (ukr. Державний архів Львівської області)
Zespół 26, opis 5: Sprawy personalne grona profesorskiego i urzędników
z. 26, op. 5, spr. 24 – Antoniewicz Bożo Jan
z. 26, op. 5, spr. 164 – Bruchnalski Wilhelm

- z. 26, op. 5, spr. 2014, 2015 – Chybiński Adolf
z. 26, op. 5, spr. 624 – Dunicz Jan
z. 26, op. 5, spr. 1946 – Feicht Hieronim
z. 26, op. 5, spr. 1970 – Friemann Witold
z. 26, op. 5, spr. 768 – Ingarden Roman
z. 26, op. 5, spr. 812, 813 – Kasprowicz Jan
z. 26, op. 5, spr. 1264 – Mitscha Adam
z. 26, op. 5, spr. 1781 – Sołtys Adam
z. 26, op. 5, spr. 2188 – Szczepańska Maria
z. 26, op. 5, spr. 1860, 1861 – Twardowski Kazimierz
z. 26, op. 5, spr. 320 – Wójcik Bronisława

Opracowania. Źródła drukowane i internetowe

- Adler Guido (1911): *Der Stil in der Musik*, Leipzig.
- Bielawski Ludwik (1997): *Kamiński Łucjan*, [w:] *Encyklopedia Muzyczna PWM*, t. 5, red. E. Dziębowska, Kraków, 18.
- Bukowska-Marczak Ewa (2019): *Przyjaciele, koledzy, wrogowie. Relacje pomiędzy polskimi, żydowskimi i ukraińskimi studentami Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie w okresie międzywojennym (1918–1939)*, Warszawa.
- Chybiński Adolf (1912): *Beiträge zur Geschichte des Taktschlagens*, [praca doktorska, Uniwersytet w Monachium, 1908], Kraków.
- Chybiński Adolf (1959): *W czasach Straussa i Tetmajera. Wspomnienia*, Kraków.
- Drożdżewska Agnieszka (2012): *Życie muzyczne na Uniwersytecie Wrocławskim w XIX i I połowie XX wieku. Edukacja muzyczna – działalność naukowa – ruch koncertowy*, Wrocław.
- Feicht Hieronim (2008): *Wspomnienia*, oprac. W. Kałamarz, Kraków.
- Gołąb Maciej (2008): *Józef Michał Chomiński. Biografia i rekonstrukcja metodologii*, Wrocław.
- Lissa Zofia (1949): *Organizacja twórczości muzycznej*, „Kwartalnik Muzyczny” 25, 212–221.
- Muszkalska Bożena (2005): *Postać Marii Szczepańskiej w świetle materiałów archiwalnych*, [w:] *Muzykologia we Wrocławiu. Ludzie – historia – perspektywy*, red. M. Gołąb, Wrocław, 131–139.
- Muszkalska Bożena (2012): *Bronisława Wójcik-Keuprulan – niepokorna uczennica Profesora*, „Muzyka” 57 (4), 47–70.
- Ochwat Elżbieta (2007): *Zakład Muzykologii na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie w latach 1912–1939*, praca doktorska, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa (maszynopis).
- Piekarski Michał (2010): *Działalność polskich i ukraińskich wychowanków lwowskiej szkoły muzykologicznej (do 1939 roku)*, „Rozprawy z Dziejów Oświaty” 37, 73–108

[https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Rozprawy_z_Dziejow_Oswiaty/Rozprawy_z_Dziejow_Oswiaty-r2010-t47/Rozprawy_z_Dziejow_Oswiaty-r2010-t47-s73-108/Rozprawy_z_Dziejow_Oswiaty-r2010-t47-s73-108.pdf] [dostęp online: 15.05.2024].

- Piekarski Michał (2017): *Przerwany kontrapunkt. Adolf Chybiński i początki polskiej muzykologii we Lwowie 1912–1944*, Warszawa.
- Przerembski Zbigniew Jerzy (2012): *Adolf Chybiński a muzyka ludowa Podhala*, „Muzyka” 57 (4), 17–45.
- Sieradz Małgorzata (2015): *Kwartalnik Muzyczny (1928–1950) a początki muzykologii polskiej*, Warszawa.
- Sieradz Małgorzata, oprac., (2016): *Adolf Chybiński – Józef M. Chomiński. Korespondencja 1945–1952*, Warszawa.
- Sieradz Małgorzata, oprac., (2020): *Adolf Chybiński – Ludwik Bronarski. Korespondencja 1922–1952*, t. 1: 1922–1939, cz. 1: 1922–1933, Warszawa.
- Szweykowski Zygmunt M. (1984): *Chybiński Adolf Eustachy*, [w:] *Encyklopedia muzyczna PWM*, t. 2, red. E. Dziębowska, Kraków, 197–199.
- Ugrewicz Adam (2005): *Hieronim Feicht i działalność Zakładu Muzykologii Uniwersytetu Wrocławskiego*, [w:] *Muzykologia we Wrocławiu. Ludzie – historia – perspektywy*, red. M. Gołąb, Wrocław, 71–90.
- Walczak Marian (1995): *Ludzie nauki i nauczyciele polscy podczas II wojny światowej. Księga strat osobowych*, Warszawa.
- Wójcik-Keuprulan Bronisława (2018): *Korespondencja do Szwajcarii. Listy do Henryka Opieńskiego (1925–37) i Ludwika Bronarskiego (1929–38)*, oprac. M. Sieradz, Warszawa.
- Zaborowski Jan, Poznański Stanisław (1964): *Sonderaktion Krakau. W dwudziestą piątą rocznicę 6 listopada 1939*, Warszawa.
- Zalewski Teodor (1977): *Pół wieku wśród muzyków 1920–1970. Przyczynki do dziejów polskiej kultury muzycznej*, Kraków.
- Граб Уляна (2009): *Музикологія як університетська дисципліна: львівська музикологічна школа Адольфа Хибінського (1912–1941)*, Львів.

Spis ilustracji

1. Adolf Chybiński, lata 30. XX w. (Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu. Oddział Zbiorów Specjalnych. Pracownia Rękopisów, sygn. 802/2, fot. 27 verso – Adolf Chybiński) 179
2. Odpis dyplomu Adolfa Chybińskiego (1908)
ALNUIF, z. P_119, op. 1, spr. 421, k. 3.

- https://glam.uni.wroc.pl/index.php?s=AUWR_UA_001_P_119_0_1_421_53799&view=single&p=6&browser=seadragon..... 179
3. Prośba Adolfa Chybińskiego o dopuszczenie do obrony habilitacyjnej na C.K. Uniwersytecie Lwowskim
DALO, z. 26, op. 5, spr. 2014, k. 68.
https://glam.uni.wroc.pl/index.php?s=AUWR_UA_000_26_0_5_2014_56617&view=single&p=58&browser=seadragon..... 180
4. Widok współczesny na drugą siedzibę Zakładu Muzykologii UJK przy dawnej ul. Mickiewicza 5 (obecnie ul. Czynu Listopadowego) w byłym gmachu Sejmu Krajowego Galicji (autorka zdjęcia Roksolana Holovata, 2024) 182
5. Nagrobek Bronisławy Wójcik-Keuprulian i jej męża Garabeda. Cmentarz Łyczakowski (pole 50, grób nr 438) (autorka zdjęcia Roksolana Holovata, 2024)..... 184
6. Maria Szczepańska (1931)
DALO, z. 26, op. 5, spr. 2188, k. 5.
https://glam.uni.wroc.pl/index.php?s=AUWR_UA_000_26_0_5_2188_62752&view=single&p=7&browser=seadragon 185
7. Odpis dyplomu doktorskiego M. Szczepańskiej (1926)
ALNUIF, z. P_119, op. 1, spr. 424, k. 1.
https://glam.uni.wroc.pl/index.php?s=AUWR_UA_001_P_119_0_1_424_66596&view=single&p=2&browser=seadragon 185
8. Zakład Muzykologii UJK
Od lewej: Adolf Chybiński, Maria Szczepańska, Bronisława Wójcik i ks. Hieronim Feicht, lata 20. XX w. (Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu. Oddział Zbiorów Specjalnych. Pracownia Rękopisów, sygn. 802/2, fot. 20 verso – Adolf Chybiński)..... 186
9. Kamienica, w której mieszkał przed wybuchem wojny Adolf Chybiński. Lwów, ul. K. Ujejskiego 12 (grudzień 1939) (obecnie ul. M. Ustianowycza 10) (autorka zdjęcia Roksolana Holovata, 2024) 191
10. Hieronim Feicht (Archiwum Uniwersytetu Wrocławskiego. Album Dwudziestolecia Uniwersytetu Wrocławskiego imienia Bolesława Bieruta we Wrocławiu 1945–1965. Fotografie: sygn. 6/4, poz. 12, s. 14) 192